

efle-efle-mefle

Delede

he.

Yeeie- 1

1. **Felleneme : hej Udele-hej Yee-ee-Dekele (mle-he)**
SJehlelebe ... **1-19**
(History : Meaning : Definition : Nature)
oMete kee Meeyokea Dele& Felleneme kee Dele& Felleneme kee hej Yee-ee-
Felleneme kee Dekele-(1) Felleneme Skea efle&eeve, (2) Felleneme kee nwe
(3) Felleneme kee Uee efle&eeve, (4) Felleneme kee nwe (5) Felleneme
Skea meecepeke efle&eeve nwe (6) Felleneme %eeve nwe (7) meche& Felleneme
efle&eej kee Felleneme nwe (8) meche& Felleneme mee meecepeke nwe
(9) Felleneme Delede lele Jele&eeve kee ye&e me&e nwe Felleneme kee Dekele
Uee Dele&ee-
2. **Felleneme kee Dele&eej Cee** ... **20-38**
(Concept of History)
Felleneme kee Dele& Dele&eej Cee SB-(1) efle-efle Dele&eej Cee, (2) oMete
Dele&eele Dele&eej Cee, (3) kee&eele Dele&eej Cee, (4) efle&eej iele
Dele&eej Cee, me, ke&ee Ce-Yeejlele Dele&eej Cee, Ude&eeve jeeve, Uenbe,
Fmwe&ee Dele&eej Cee- Felleneme kee Dele&eej Cee Dele&eej Cee-
3. **Felleneme kee #e&e** ... **39-50**
(Scope of History)
Felleneme kee #e&e Uee efle-efle-efle&eej- kee&eele&eej, ke&eej, kee&ee Me&ee
ped&ee&eeve, cepe&ee&eej, kee&ee Me&ee&ee, ve&ee&ee o&ee, ve&ee&ee kee efle&eej iele
Ude&ee&eele SJeh efle&eele&ee- Dele&ee #e&e efle&ee&ee-(1) o&ee&ee&ee Jee&ee (2)
Ude&ee&ee&ee Jee&ee&ee&ee Jee&ee kee efle&ee&ee kee efle&eej-Felleneme kee kee&ee-efle&ee&ee-
Felleneme kee Dekele Uee Yee-
4. **Felleneme kee Dele&ee efle-efle&ee&ee&ee** ... **51-57**
(Relation of History with other Subjects)
Felleneme De&ee Dele&ee efle-efle&ee kee hej me&ee&ee&ee-(1) Felleneme
Dele&ee&ee, (2) ve&ee&ee&ee, (3) ce&ee&ee&ee, (4) jee&ee&ee&ee, (5) jee&ee&ee&ee
Me&ee&ee, (6) me&ee efle&ee&ee, (7) efle&ee&ee, (8) Dele&ee&ee, (9) mee&ee&ee, (10) Yee&ee, (11) ce&ee&ee&ee, (12)
me&ee&ee&ee, (13) mee&ee&ee&ee efle&ee&ee De&ee me&ee Felleneme kee me&ee&ee&ee-

5. **Felleneme kái Dáie** . . . **58-65**

(Parts and Components of History)

Felleneme kái mjes=he kái díveejCe- Felleneme kái Úej Dáie-(1) káave,
(2) Júeehá, (3) mLeve, (4) Iešvee-

6. **Felleneme — Ghúessíelee-canIJe, Ghúessíe-Devejúessíe
Óúeepere SJeGóMúe, házedíúeB** . . . **66-77**

*(History-Utility-Importance-use and mis-use-Aims
and Methods)*

Felleneme kái Ghúessíelee- Fellenemkájéll ves cevejelee kái dívejúeje cáll
canIJeCálk Yáéekáe kái díveeá díeálee ní- Felleneme kái canIJe- Felleneme
kái Ghúessíe IeLe Devejúessíe- Felleneme DeÓúejeve kái Deéúeepere SJeB
GóMúe- Felleneme kái DeÓúejeve kái házedíúeB

7. **Felleneme oMáie** . . . **78-94**

(Philosophy of History)

Felleneme kái ní? oMáie kái ní? Felleneme Deej oMáie- oMáie, Felleneme
Deej Felleneme oMáie- %áve Deej Felleneme-oMáie- %áve kái meóve-
el%áve Deej Felleneme-oMáie- Felleneme oMáie kái DeL& Felleneme-oMáie
kái GóMúe- Felleneme-oMáie kái díekáve- Felleneme oMáie kái mjes=he SJeB
Óekáj- háj kái heveelcékái Felleneme-oMáie Deej díeMúeseCéelcékái Felleneme-
oMáie-

8. **Felleneme cállkájCelee** . . . **95-109**

(Causation in History)

kájCe kái DeL& kái ní?-(1) káiJékájCe mecyvÓe, (2) kájCe
hájdíLlele mecyvÓe, (3) kájCe ÓeYeje mecyvÓe, (4) kájCe hájCéece
mecyvÓe, (5) kájCe kái hevee Deej Deveeave mecyvÓe, (6) kájCe
JúeekÚee mecyvÓe, (7) kájCe DeJelMúeYeelíelee mecyvÓe, (8) kájCe
Iešvee mecyvÓe, (9) kájCe Fellenemkáj mecyvÓe, (10) kájCe
kájCelee Deej kájCelJe kái mecyvÓe-kájCe kái JeíedkájCe-(kái) Óecák
Deej íeáCe kájCe, (Ke) celue IeLe Jeemíedíekái kájCe, (ie) ceelíekái IeLe
Ieekáiíekái kájCe, (Ie) hájdíLlelepevÓe Deej Deelíekái kájCe, (11)
elíedíe kájCe, kájCelJe kái émezevle-(kái) oúer díveepee, (Ke)
yáéJeJeoeer émezevele, (ie) je-šóúe Úeáj\$e, (Ie) cevelelele mákái DeLelee
ceveejeje, (*) ceekímíeoeer émezevle, (Úe) Jekíedíekái émezevle, (U)
Sáíeníedíekái meóbele, (4) yémeJeoeer meóbele, (Pe) Fellenemkáj kái
elíekái, (_e) hájdíLlele kái émezevle, (š) ceelíekái SJeB Jeemíedíekái
kájCe émezevle, (") Ieekákái SJeB celíveelcékái JúeekÚee kái émezevle-

Falleneme kãe DeUÙelãve kãej Ceñllkãe DeUÙelãve-kãej Ceñllkãe DeVeje ceñllkãe
leŠvee kãe neŕee maŕee veñk

9. **Sãlenednekeã Jemlegre...lee (DeeJemÙekãlee meceñ#eelcekeã
DeUÙelãve) ... 110-116**

(Historical Objectivity)

Sãlenednekeã Jemlegre...lee-mecentÙeeSB kãeñkã lekeã Falleneme Jemlegre... nes
mekãlee nã Jemlegre...lee kãej DeeJemÙekãlee- Falleneme ceñll Jemlegre...lee kãe
meceñ#eelcekeã DeUÙelãve-

10. **Deekãñkekeãlee-DeJemÙeeVeelÙeelee leLee Deefelãlee
maŕeeÙeelee ... 117-124**

(Chance : Determinism Invitability)

Deekãñkekeãlee Ùee maŕeelee- Deekãñkekeãlee kãe ðeeol#eelee- Falleneme ceñll maŕeelee
mes yd[syd[š GueŠhej nš nê cekeñkã kãe Devegej maŕeelee kãej leŕee
BešCeeleš Falleneme ceñll maŕeelee veñk neŕee- DeJemÙeeVeelÙeelee-Deefelãlee Deej
maŕeeÙeelee-

11. **Yeej leŕee Falleneme uekãve kãej hejchejeSB ... 125-146**

(Traditions of History Writing in India)

kãee Yeej le kãe ueŕeeceñll Sãlenednekeã Æd, kãeŠve veñk Lee? Sme ceñll kãe
KeC[ve- Yeej leŕee Falleneme uekãve kãe ðekãe kãej hejcheje- peŕeeŕeeleš
Deej Ùeej lekeãÙee- Jemkã Deej Falleneme hejeCe hejcheje- Falleneme hejeCe
hejcheje kãe ðekãe- veej emneŕ hejcheje- Falleneme hejkeã maŕeeleš me-
«he ŠJeb Falleneme hejeCe hejcheje- FallenemeJeeo- hejeCeile Jemkã
ðeeŕeelee- ieelee- DeekÙeeve- DeekÙeelekeã-

12. **Falleneme uekãve kãej yeŕee Deej paŕe hejcheje ... 147-158**

(Buddhist and Jain Tradition of History Writing)

Yeej leŕee Falleneme ðeeceŕee ceñll yeŕee «evLeñll kãe Ùeeŕeeve- paŕe «evLeñll kãe
hejÙee- DeÙeejeŕee maŕe, keŕeeŕee, mLeevŕee, meceŕeeŕee, Yeieŕee JÙeeKÙee
ðeeŕee, %eeŕeeŕee keŕee, GheñkeãÙeeŕee, DeŕeekeãÙee, ðeeŕee maŕe
(ðee-eeie maŕe) Æd, Jeeo- yeŕee «evLe-mãjeŕeeŠkã, ðeeŕee ðeeŕee Deŕeeŕee
ðeeŕee, ðeeŕeeŕee leŕee ceñll, peŕeekeã, ceŕeeŕee ceŕeeŕee,
ðeeŕeeveheñveŕee ðeeŕeeŕee, ueŕeeŕee ðeeŕeeŕee-

13. **neñkeã ceñllkeã Yeej leŕee «he ... 159-169**

(Historical Sanskrit Books)

JeeCkaale n<#eefje- n<#eefje cell Felleneme ka tel.Ùe- #ounCe-Ùeeugp#e
 Felleneme ueKeve- pelleevka Deej Fvke#e «#e heLejjepe #epde- kaunCe
 Deej Fvke#e «#e jope lej#ieC#e-

14. #eÙeare Yeej le ka Fellenemkaej ellalVeeare Ùeevee . . . 170-175

(New Thinking of Modern History Writers in India)

YeejledeW cell Deef& veare Ùeevee ka#e ha#j Ceece- Yeejlede Felleneme ueKeve
 ka#e Deefjevka DejeSB-(1) jeS#eeor ueKeve, (2) meeJeevka Deej
 meJeevka#e ha#j #eÙe cell Felleneme ueKeve, (3) Yeevka#eeor #e, ka#e me
 Felleneme ueKeve-

15. yeeveare Meeyoer ka #eKe Fellenemkaej (#eVeeke#e) . . . 176-209

(Important Historians of 20th Century)

1. pevejue ka#eÙee, 2. Jee S. #e#e, 3. ka#e ha#e peÙeeÙee, 4.
 Deej.pear YeC[ejkaej, 5. Deej. me#e cepe#eej, 6. S. Sme. Deulekaej,
 7. [e[e ka#e Meeyee, 8. Deeevo ke#e#e meee#e, 9. F& SÙe. ke#e#e,
 10. pelee#j ueeue ven#e, 11. jeeceve#j uee#eÙe, 12. ÙeegeÙe
 mejkaej~

16. #eKe ha#eÙee Fellenemkaej . . . 210-231

(Western Thinkers of History)

1. n[e, 2. naee#e ka#e Felleneme oMeÙe Deej Ùee#eeve-oMeÙe ka#e
 S#enemkaejCe, 3. ceke#e#e 4. Felleneme ueKeve ka#e #eÙe cell ha#j JeeÙe ka#e
 DeeeÙe meÙeÙeej, 5. ŠeeÙee, 6. ke#eÙeeÙeej~

17. Felleneme ka#e Yeejlede DeleDeejCee . . . 232-235

(Ancient Indian Historical Thought)

1. ka#e, 2. ŠeeÙe, 3. Ée#e, 4. ke#eÙeeÙee-

18. Yeejlede Felleneme oMeÙe, ueKeve Deej meceÙeeSB . . . 236-256

(Problems of Philosophy of History and Ancient Indian Historiography)

Yeejlede Felleneme oMeÙe- Yeejlede #e, cell ka#e#e ka#e ha#j Yee-eeSB Felleneme
 Meyo ka#e Felleneme- ha#eÙeeÙe ueKeveW ka#e DeeeÙeeÙee~ Felleneme-ueKeve-
 Yeejlede Felleneme ueKeve ka#e meceÙeeSB #eÙeare Deej ceÙeeka#eÙee
 Felleneme ueKeve ka#e meceÙeeSB Yeejlede Felleneme ueKeve ka#e veÙee
 hejchejeSB Yeejlede Felleneme ueKeve ka#e Deefjevka DeleDeejCee meeeÙeeÙee
 Deej JÙeeÙee#e#e ka#e meceÙeeSB

Yeeie-2

19. **ceÜÜkääueere Yeejlede Felleneme-ueKeve** ... 257-271

(Historiography in Medieval India)

(1) maulevelle kääueere Felleneme-ueKeve-maulevelle kääueere Felleneme ueKeve kääer etelMeselaeSB (2) cejaukääueere Felleneme ueKeve-cejaukääueere Felleneme ueKeve kääer etelMeselaeS- Fme meedle kääer öceKe öeJeeödeell kääer etelMeselaeSB cejaukääueere Felleneme ueKeve öedmeöe kääer kääjCe- ceÜÜkääuee kääer öceKe Felleneme-«evLe-(1) lenkääke-S-«rvo-Deueye«veer, (2) Fyvejedle Deej Gmekeär kääle jnuue, (3) lapekää-S-yeejeer, (4) Deueye heapeue Deej Gmekeär kääle Dekeajeveer-

20. **etavenepe-Godöare etjejepe** ... 272-279

(Minhaj-ud-din-siraj)

etavenepe kääer peeteve-hejÜdele- etavenepe kääer Yeejle Deeteeve- etavenepe kääer Yeejle kääer etelöje Ücekeä G"e- leykääleS veermejer- Felleneme kääer ceeste kääer «he cell leykääle-S-veermejer kääer JeÜek ete-«le- «evLe kääer Deödeej hej etavenepe kääer Felleneme Ad,, kääer Deueesleee- Felleneme kääer ceeste kääer «he cell etavenepe kääer «evLe- iäje kääer Söleneedmekeä cenlje-

21. **epäleGöare yejveer** ... 280-291

(Zia-ud-din Barni)

peeteve-hejÜdele- jÜveeSB Felleneme kääer ödele yejveer kääer Ad,,kääer- yejveer kääer cenljeCek kääle 'leejake-S-«hej epöveer- Öeepkeä heLe kääer Devedlej Ce DeejelMekeä Felleneme DeÜdele kääer ueYe- yejveer kääer jÜvee «hej epöveer kääer Deueesleee yejveer kääer Deüle «the häleleSB penölejeer- Skeä DeoMeä Meemkeä kääer eteS yejveer kääer eteje- «rvoDeell kääer ödele Gmekeä etejejeell cell kääer' ejlee Leer- DeueGöare kääer Deedekää veedle kääer etejejeCe-

Yeeie-3

22. **ješteeo** ... 292-295

(Nationalism)

ješteeo kääer Deleö ješteeo kääer etekeame-

23. **Yeejlede ješteeo** ... 296-312

(Rise of Indian Nationalism)

Yeejlede ješteeo, Yeejlede ješteeo kääer Göle, etejeje Me helle meceepkeä he-. Yette, kääer Jüelentee cell hej Jetele, veijejele Jüelentee cell hej Jetele, etejeje kääer ömeje, etejeje Me Meemeve cell kääer veer Skeälee, vedes Jetele kääer Göle, Yeejle cell ješteeo kääer Göle kääer kääjCe- meceepkeä tel. Öeepkeä Deevövee- Yeejle kääer jeeveedlekeä Skeälee- Söleneedmekeä DeueveÖeave-

hadMuceer dMe#e kee ØVeeJe- Yeejlede macaDeej hee leLe meefiUe- Yeejle
cåWDeeLekå MeeseCe- peede efVeao veede- mejkeej er vedkåjUedWcåWYeejleedW
kå meLe he#echee- Ueeledele leLe mabej kå meØvedMkåe efkeåme- efceMear
Devoosure kee ØVeeJe- ure[& dæšve keår DevUedJheC& veede- Fuyes& dyaue
hej efJeeo- iæØpeer kee Ueeceove-

24. **mæcåpÙeeo leLe GhefrelÙeeo** ... 313-325

(Imperialism and Colonialism)

GhefrelÙee yevees DeLeee yemees keår Øleabe leLe {Ùe- GhefrelÙee-
GhefrelÙee kee DeL& hadMuce cåWGhefrelÙee mLæhevee- helle cåWGhefrelÙee-
mLæhevee- Fålaneme- ØVeeJe- Åd,, kåesCe- DeeLekå he#e- GhefrelÙeeW kee
eflešve- veJare mæcåpÙeeo- DeØpedMkeår mæcåpÙeeoer veede-

25. **efÙee Ùee** ... 326-349

(World War)

Ølece efÙee Ùee *(First World War)*

Ùee kå keejCe- 1919 efÙee keår efÙee kee mÙe#he- Ølece cenÙeege
Deej Fmeke ØVeeJe- ješÙee hej ØVeeJe-

efÙee efÙee Ùee *(Second World War)*

he..Yæte- Ùee keår Me#Dee- efÙee efÙee Ùee kå keejCe- Ùee kå
yeeo keår oMee- efÙee efÙee Ùee kå hejCæce-

26. **æ me keår ææÙee** ... 350-355

(Russian Revolution of 1917-1921)

mæved 1917 cåWæ me keår ææÙee kå keejCe- æ me keår ææÙee kee cenÙee
Deej mLedæ leLe DenLedæ ØVeeJe-

27. **Ùeare cåW 1949 F& keår ææÙee** ... 356-362

(The Chinese Revolution of 1949)

mæcÙeeæØÙeeW keår y&Ùee Mebeå- ke#Deešei efÙee mæcÙeeæØer mLæ& keår
Me#Dee- Ùeele kå meLe efÙee ješÙeeW keår me#Ùee- meJedÙee mLæ&
Deej mæcÙeeæØÙeeW keår efÙee- mæved 1949 F& keår Ùeare keår jepÙee
ææÙee kee ØVeeJe-

28. **peceer leLe Fšuer kee SkeåkeajCe** ... 363-374

(Unification of Germany and Italy)

peceer kee SkeåkeajCe, efÙeeÙee Skeå keajÙee Meamekå Lee? (he#e cåW
lekå), efÙeeÙee Deej heuešis cåW''ve iÙee, Deešææve efmeceekå,
peceer kå SkeåkeajCe cåWefmeceekå keår Yætekeå, efmeceekå keår Ueepere

keae otneje UejCe, FŠueer keae Gikaa-ak, FŠueer keae SkeakkaajCe Deaj Gmekaa SkeakkaajCe cellveesidive keae Yettakeae-	
nevoYakveLe maUeer	... 375-378
hej#ee UelMe	... 379-384
